

Foretræde for Folketingets kulturudvalg med henblik på kvalificering af lovforslag om ændring af bygningsfredningsloven.

Udkastet til lovforslag om ændring af bygningsfredningsloven indeholder en fredningsgennemgang, som kan betyde affredning af en meget stor del af vore fredede bygninger.

Æstetisk Raad beskæftiger sig med bymiljøet i vore middelalderkøbstadbykerner som helheder – snarere end med enkelte bygninger. Bymiljøer nyder en meget ringe beskyttelse i Danmark – ringere end f.x. i Frankrig og Italien. Vi har registreret helbredstilstanden for vore 75 middelalderkøbstadbykerner (se www.min-by.dk) og konstateret, hvordan bymiljøerne løbende er udsat for overlast. Den folkelige forståelse for bymiljøens betydning er stor – større end hvad der fremgår af den politiske debat. Den politiske forståelse for bymiljøets betydning er langt ringere end forståelsen for naturmiljøet. Som lovgivningen er nu, er bymiljøerne ikke beskyttede i nær samme grad, som vort naturmiljø er. Udviklingen er 30-40 år bagefter, og skaderne sker hvert år. Den nye lov kan betyde et skridt i den forkerte retning. Den bør ledsages af et initiativ, der påbyder eller tilråder, at der udarbejdes bevarende lokalplaner for alle de 75 middelalderkøbstadbykerner.

Bymiljøerne er den vigtigste del af vores kulturarv. Bevaring af de gamle bykerner er på ingen måde til hinder for byernes udvikling. Tværtimod - de er løftestænger og dynamoer for livet i resten af byen. De ligger ikke i vejen for noget som helst. Uden dem ville byerne være langt mindre attraktive for borgere, handlende og turister. De gamle bykerner er kommunernes vigtigste aktiver.

Der er mindst ti grunde til at forbedre lovgivningen for beskyttelse af bymiljøet:

1. Fredninger kan ikke sikre bymiljøet.

Fredningsinstrumentet er utilstrækkeligt. Det gælder om at bevare sammenhængende bymiljøer, og derfor bør mange anonyme huse, der ikke lever op til fredningskravene, også beskyttes mod nedrivning. Konsekvenserne af en lokalplan behøver på den anden side ikke at være så strenge som dem, der følger af fredninger. Det drejer sig primært om at bevare eller genoprette bygningernes ydre (navnlig facaderne til gadesiden), ikke nødvendigvis deres indre. Gaden skal beskyttes som miljø, som rum. Gadens bredde, grundstørrelserne, husenes højder og rytmen i facaderne skal beskyttes. Beskyttelsen af et hus må ikke forsvinde, blot fordi husets indre ikke længere er originalt.

2. Uden en bevarende lokalplan kan kommunen ikke forhindre ødelæggelser.

Hvis en bygherre præsenterer et projekt, der lever op til kravene i den gældende lokalplan, kan kommunen ikke skride ind, blot fordi det nye hus vil ødelægge harmonien i bymiljøet. Dette vil kræve, at lokalplanen stiller krav om bevaring eller tilpasning til den eksisterende bebyggelse.

3. Risiko ved skiftende bystyre.

Sandsynligheden for, at miljøet i vore gamle bykerner kan bevares for mange kommende generationer, er lille med de nugældende regler, hvor bymiljøets bevarelse udelukkende er afhængig af det til enhver tid siddende bystyre. Bystyret skifter jo med mellemrum, og hvis blot der i én valgperiode er et flertal, der ikke bekymrer sig så meget om kulturarven, kan det gå galt. Beviser for den nuværende lovgivnings utilstrækkelighed leveres af den måde, hvorpå byer som Odense, Roskilde, Næstved og Slagelse har forvaltet (og formøblet) deres store, kulturelle arv. København har i mange år værnet om sine byggelinier, men borgmestrene i perioden 2005-2009 udtalte, at intet var helligt. Det har sandsynligheden imod sig, at vi på lang sigt kan bevare andet end udvalgte (spredtliggende), fredede bygninger, hvis vi ikke får en lovændring. På Raadets hjemmeside findes en registrant over bymiljøernes helbredstilstand; 40% af de gamle købstæder har lidt betydelig overlast. I modsætning til Skov- og Naturstyrelsens fortrinlige kommuneatlas er vægten her lagt på at registrere indgreb i bymiljøerne.

4. Stor Arkitektur medfører ikke nødvendigvis et godt bymiljø.

I forbindelse med nybyggeri i de gamle bykerner argumenteres der ofte ud fra en arkitektonisk synsvinkel. Denne sag drejer det sig imidlertid ikke om arkitektur, men om bymiljø, og disse to begreber følges ikke nødvendigvis ad. Arkitektonisk ubetydelige huse kan have stor værdi for bymiljøet, og omvendt er stor arkitektur er ikke nogen garant for et godt miljø.

5. Byråd bør sikres mod lokal pression.

Mange borgmestre og byrådsmedlemmer har sikkert i tidens løb været genstand for et pres fra kapitalstærke (lokale) bygherrer, som under henvisning til hensynet til fremskridtet har ønsket at nedrive gamle huse og dermed ødelægge fine bymiljøer. En lov, der påbyder bevarende lokalplaner, kan fritage politikerne fra dette pres og sikre, at det ikke blot bliver de stærke kræfter, der vinder. Tværtimod kan lokalplanerne sikre, at offentligheden får en chance for at ytre sig. Dette savnede man i sagen om byggeri ved Holmens Kirke.

6. Danske bymiljøer bør beskyttes som det sker i andre europæiske lande.

Danmark er bagefter udviklingen i andre europæiske lande. Italien, Frankrig, Grækenland og Tyskland har for længst indset, at der skal passes på de gamle bykerner i deres helhed. Selv i de mindste bjerglandsbyer er der strenge regler for om- og nybyggeri. I Frankrig vedtog man allerede i 1962 på initiativ af André Malraux en lov om bybevaring. Et stort antal ministre medvirkede og stod som underskrivere af lovteksten. I Danmark har vi ikke en (by-) kulturarv, der mængdemæssigt blot tilnærmelsesvis kommer på niveau med den central- og sydeuropæiske. Så meget desto mere må vi passe på det lidt, vi endnu har. Vore gamle byer har en egenart, som de nye bykvarterer ikke har. (Disse kan så have andre kvaliteter). Takket være vor tradition for at bygge i sten har vi bevaret de oprindelige gadenet i langt højere grad, end man har i Norge og Sverige, hvor træ var mere udbredt som byggemateriale, og bybrande derfor hyppigere forekommende. Disse vore nabolande har da også færre interessante bymiljøer, end vi har. Flere danske kommuner har imidlertid lavet bevarende lokalplaner. Ribe vedtog så tidligt som i 1963 en bevaringsdeklaration for hele bykernen.

7. Det er ikke for sent at redde de danske bymiljøer.

Selv om der siden 1960 er sket voldsom skade på de danske bymiljøer, er det ikke for sent at tage kampen op. Mange huse er forsvundet og hensynløst byggeri er skudt op; men netop fordi gadenettet de fleste steder er bevaret, vil der kunne genskabes bymiljøer, hvis man fremover begynder at bygge eller ombygge mere hensynsfuldt og lade hensynet til stedets ånd gå forud for hensynet til den mere eller mindre tilfældige tidsånd. Vi siger ikke, at det tidligere nedrevne skal genopbygges, blot at nybyggeri bør tilpasses stedet.

8. Ødelagte bymiljøer regenererer ikke af sig selv.

Naturmiljøer har lykkeligvis en iboende evne til at regenerere sig selv; en drænet eng og et udrettet vandløb vil ofte kunne genfinde den oprindelige form, hvis man fjerner de overgreb, de har været udsat for, og flora og fauna vil genindtage det tabte terræn. Bymiljøerne kommer desværre ikke tilbage af sig selv. Er de først ødelagt, er det dyrt og måske umuligt at genskabe dem.

9. Et godt bymiljø giver trivsel og tryghed.

Ligesom der er en sammenhæng mellem naturmiljø og klima, er der en sammenhæng mellem bymiljø og det 'byklima', som borgerne lever i. Der er en sammenhæng mellem bymiljøet på den ene side og beboernes sociale og helbredsmæssige problemer og risikoen for at blive udsat for kriminalitet på den anden. De gamle byer har hyggelige torve, som fungerer som samlingspunkter, der påvirker beboernes sociale adfærd i positiv retning, mens boligblokke ofte har et rodløst præg. Et godt bymiljø giver raske og glade borgere, der trives og er trygge.

Enkeltstående højhuse i forbindelse med en homogen lav bebyggelse skygger for solen og giver turbulent vind i gadeniveau og dermed et udendørsmiljø, som kompromitterer muligheden for et aktivt liv i rummet mellem husene.

10. De bevarende Lokalplaner skal kun omfatte et lille areal.

Der er tale om et meget lille areal, der skal beskyttes, langt mindre end de fredede naturarealer. Vi har registreret 74 bymiljøer i Jylland og på øerne, hvortil kommer København med 13 bykvarterer; i gennemsnit er de på ca en kvart kvadratkilometer hver, dvs det samlede areal er på ca 20 kvadratkilometer eller under en halv promille af landets areal. Bevarende lokalplaner vil således ikke stå i vejen for byernes udvikling - snarere tværtimod. De gamle bykerner er et værdifuldt supplement til nye bykvarterer. Lovgivningen beskytter dem ikke.

Jep Loft

Æstetisk Raad

Raad@min-by.dk. Tlf: 4120 2161.

Februar 2010.